

9.11.2016

Eduskunnan sosiaali- ja terveystoimikunta

Lausuntopyyntöne 31.10.2016; HE 217/2016 vp

Kansaneläkelaitoksen lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta annetun lain ja toimeentulotuesta annetun lain sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta

Sosiaali- ja terveystoimikunta on pyytänyt Kansaneläkelaitokselta (Kela) lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta annetun lain ja toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta. Lisäksi mainitussa esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kuntoutukselta työtöiminnasta annettua lakia, kotoutumisen edistämisestä annettua lakia, lastensuojelulakia sekä lakia säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annettua lakia.

Lausuntonaan Kela esittää seuraavaa:

Hallituksen esityksessä on esitetty useita tarkennuksia toimeenpanon yhteydessä havaittuihin ongelma-kohtiin. Valmistelun yhteydessä on kuitenkin noussut esiin paljon kuntakohtaisia ratkaisukäytäntöjä, joiden yhdenmukaistamiseksi tarvitaan ministeriön selkeää valtakunnallista ohjausta, joka tällä hetkellä puuttuu. Lisäksi esityksestä puuttuu edelleen joitakin keskeisiä asiakokonaisuuksia, joiden osalta lainsäädännön tarkentaminen olisi toimeenpanon kannalta tärkeää.

Yksi edellä mainituista ongelmallisista asiakokonaisuuksista on henkilön toimeentulotukioikeuteen ratkaisevasti vaikuttavan vakinaisen oleskelun määrittelyn puuttuminen toimeentulotukilaista. Lainsäädännön puutteellisuus nousee esille erityisesti ulkomaalaisten henkilöiden toimeentulotukioikeutta arvioitaessa. Lisäksi toimeentulotukilaissa tulee määrittellä miten toimeentulotuen sisältö ja kesto määrittyvät esimerkiksi ulkomaalaisen henkilön oleskelun ollessa tilapäistä. Sekä toimeenpano- että asiakasnäkökulmasta on tärkeää, että näihin ongelmiin saadaan selkeät linjaukset.

Asiakkaiden kannalta merkittävä tarkentamistarve liittyy myös siihen, voiko Kela myöntää kiireellisenä perustoimeentulotukena ns. minimieksistenssin turvaavan vähimmäistoimeentulotuen (ruoka, majoitus, lääkkeet ja matkalippu) tilanteessa, jossa tuki on jo kertaalleen myönnetty mutta jossa asiakkaasta riippumattomasta ja yllättävästä syystä on ilmennyt lisätarve tuelle. Tällaisina tilanteina voidaan mainita esim. onnettomuudet, sairastuminen, vakavat perhekriisit (ero- ja väkivaltilanteet). Kunnat ovat korvanneet mainittuja menoja kiireellisenä toimeentulotukena. Työnjako kuntien ja Kelan välillä tulee selkeyttää myös tältä osin. Myös työnjako Kelan ja kuntien välillä kiireellisen asumisen ja majoittumisen eri tilanteissa olisi tärkeää tarkentaa.

Kelalla tulisi olla oikeus antaa tietoja ulkomaalaislainsäädäntöä soveltaville viranomaisille salassapitosäännösten estämättä toistuvasta turvautumisesta perustoimeentulotukien. Heidän harkittavakseen jäisi tämän tiedon nojalla, täyttääkö henkilö maassaolon perusteet, jotka ulkomaalaislain perusteella.

Hakemusten siirrossa Kelasta kuntiin on edelleen tulkinnanvaraisuutta. Kela ei voisi edes asiakkaan pyynnöstä toimittaa hakemusta kuntaan täydentävän toimeentulotuen hakemiseksi niissä tilanteissa, joissa Kela ei ole hyväksynyt asiakkaan todellista asumismenoa kokonaisuudessaan. Asumisen turvaamiseksi on kuitenkin vakiintuneesti kunnissa myönnetty myös täydentävää toimeentulotukea. Kela pitää asiakkaan kannalta parempana vaihtoehtoa, jossa hänen hakemuksensa voitaisiin nimenomaisen pyynnön perusteella siirtää kuntaan arvioitavaksi kaikissa tilanteissa sen jälkeen, kun asiakas on saanut perustoimeentulotukipäätöksen.

Ongelmallisena pidämme myös tilannetta, jossa asiakkaan sosiaalihuollon palveluiden tarve on ilmeinen ja edellyttäisi asian ilmoittamista kunnalle, mutta asiakas ei anna siihen suostumusta, eivätkä sosiaalihoitolain 35 §:n 2 momentin kriteerit ilmoitusvelvollisuudelle täyty. Nuorten osalta tämä ongelma on poistumassa uuden nuorisolain myötä.

Esityksen muutokset on valmisteltu varsin myöhään suhteessa toimeenpanon alkamiseen. Lisäksi ne sisältävät esimerkiksi hakemusten siirron osalta suurehkoja muutoksia aikaisemmin säädettyyn tai valmisteltuun. Esitetyt muutokset aiheuttavat viime hetken muutostarvetta ja sen kautta huomattavaa haastetta lukuisiin toimeenpanon kannalta merkittäviin osa-alueisiin, kuten tietojärjestelmät, henkilöstön koulutus, asiakirjat, kuntayhteistyön suunnittelu ja sopiminen sekä viestintä. Kelalle jäävä valmistautumisaika muutosten toimeenpanoon on erittäin lyhyt ja haasteellinen.

Erittäin tärkeänä näemme myös Eduskunnan perustoimeentulotuen siirtoa hyväksyessään edellyttämän toimeentulotukilain kokonaisuudistuksen aloittamisen.